

طور قطع پس از کعبه که خانه خدا و قبله آمال مسلمانان است، مسجد، محبوب‌ترین و مقدس‌ترین مکان و محل انس با پروردگار است. این مکان، کانون مقدسی است که مؤمنان، همه روزه با حضور در آن و به پای داشتن فریضه نماز در صفوفی منظم،

مجموعه ورام، ورام بن ابی فارس، مکتبه الفقیه، قم، ج ۱، ص ۶۹.

۳. و نیز می‌فرماید: «الْمَسَاجِدُ بُيُوتُ الْمُتَّقِينَ؛ مساجد، خانه‌های پارسایان است.» مستدرک الوسائل، محدث نوری، مؤسسه آل البيت لاحیاء التراث، قم، ج اول، ۱۴۰۸ هـ. ق، ج ۳، ص ۳۶۲.

مسجد، خانه خدا در زمین،^۱ محبوب‌ترین قسمت شهرها نزد خداوند^۲ و خانه پارسایان^۳ است. به

۱. رسول خدا ﷺ فرمود: «الْمَسَاجِدُ بُيُوتُ اللَّهِ فِي الْأَرْضِ وَهِيَ تَضِيءُ لِأَهْلِ السَّمَاءِ كَمَا تَضِيءُ النُّجُومُ لِأَهْلِ الْأَرْضِ؛ مساجد، خانه‌های خدا در زمین است که همانند درخشش ستارگان به اهل زمین، برای سماواتیان می‌درخشند و نور می‌دهند.» بحارالانوار، مؤسسة الوفاء، بیروت، لبنان، ۱۴۰۴ قمری، ج ۲۳، ص ۳۲۶.

۲. آن حضرت در بیانی دیگر می‌فرماید: «أَحَبُّ الْبِلَادِ إِلَى اللَّهِ عَزَّوَجَلَّ مَسَاجِدُهَا؛ محبوب‌ترین جای شهرها در پیشگاه خداوند، مساجد آنهاست.»

پیوستگی و همبستگی خویش را به نمایش می‌گذارند و از این راه، امیدهای واهی دشمنان جامعه اسلامی را به نومی‌دی می‌کشانند.

مسجد، بازار آخرت

در برخی روایات با تعبیری لطیف، از مسجد با عنوان «بازار آخرت» یاد شده است؛ یعنی همان‌گونه که بازار، محل خرید و فروش کالاها و دنیوی است، آنجا نیز محل کسب امور معنوی و نیز اسبابی است که در سرای آخرت به کار می‌آید. رسول اکرم صلی الله علیه و آله می‌فرماید: «الْمَسَاجِدُ سُوقٌ مِّنْ أَسْوَاقِ الْآخِرَةِ قَرَأَهَا الْمُتَّقِرَةُ وَ تَحَفَّتْهَا الْجَنَّةُ»^۱ مساجد، بازاری از بازارهای آخرت است. پذیرایی آن، آمرزش و هدیه آن بهشت است.»

از سوی دیگر از آنجا که بیش‌ترین اهتمام انسان مؤمن، متوجه تهیه و تأمین اسبابی است که در سرای آخرت بدان نیاز دارد، شوق و

انس وی به بازار آخرت به مراتب بیش از علاقه او به بازارهای دنیاست. در مقابل، آنان که دنیا و حرص و آز بر متاع آن را همت خویش قرار داده‌اند، معمولاً با بازار و سودجویی و سوداگری انس بیش‌تری دارند. بنابراین طبیعی است که مؤمنان، هنگام رفتن به مساجد، سعی کنند بر دیگران پیشی بگیرند و هنگام خروج، دیرتر از همه، آنجا را ترک گویند.

در مقابل، اهل دنیا نیز پیش از همه به بازار می‌روند و پس از همه خارج می‌شوند.^۲ امام باقر علیه السلام درباره محبوب‌ترین و مبغوض‌ترین افراد نزد خداوند می‌فرماید: «قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صلی الله علیه و آله لِيَجْزِيَنَّ أَى الْبِقَاعِ أَحَبُّ إِلَى اللَّهِ تَعَالَى قَالَ الْمَسَاجِدُ وَأَحَبُّ أَهْلِهَا إِلَى اللَّهِ أَوْلَاهُمْ دُخُولًا وَإِنَّهَا وَآخِرُهُمْ خُرُوجًا مِنْهَا قَالَ فَأَيُّ الْبِقَاعِ أْبْنَضُ إِلَى اللَّهِ تَعَالَى قَالَ الْأَسْوَاقُ وَ أْبْنَضُ أَهْلِهَا إِلَيْهِمْ أَوْلَاهُمْ دُخُولًا وَإِنَّهَا وَ

۱. امالی، شیخ طوسی، انتشارات دارالتقافه، قم،

۱۴۱۲ ق، ص ۱۳۹.

۲. سیمای مسجد، رحیم نویهار، قم، اول، ۱۳۷۳

ش، ج ۱، ص ۳۹.

آخِرُهُمْ خُرُوجاً مِنْهَا؛ رسول خدا ﷺ از جبرئیل سؤال کرد: کدام مکانها نزد خداوند محبوبتر است؟ جبرئیل عرض کرد: مساجد؛ و دوست داشتنیترین اهل مسجد نزد خداوند نیز کسی است که پیش از همه به مسجد داخل و پس از همه از مسجد خارج شود. پیامبر ﷺ فرمود: کدام مناطق، نزد خداوند مبعوضتر است؟ جبرئیل عرض کرد: بازارها؛ و مبعوضترین اهل آن نزد خداوند کسی است که پیش از همه به بازار وارد و پس از همه از آن خارج شود.»

عظمت مسجد

عظمت و جلال مسجد تا بدانجا است که امام صادق علیه السلام فرمود: «إِذَا بَلَغْتَ بَابَ الْمَسْجِدِ فَأَعْلَمُ أَنَّكَ قَدْ قَصَدْتَ بَابَ مَلِكٍ عَظِيمٍ لَمَّا يَطَأُ بِسَاطِئِهِ إِلَى الْمُطَهَّرُونَ وَ لَمَّا يُؤَدِّنُ لِمُجَالَسَتِهِ إِلَى الصَّالِحِينَ قَرِيبَ الْقُدُومِ إِلَى بِسَاطِهِ هَيِّئَةَ الْمَلِكِ فَإِنَّكَ عَلَى حَظَرٍ عَظِيمٍ إِنْ غَفَلْتَ فَأَعْلَمُ أَنَّهُ قَادِرٌ عَلَى مَا يَشَاءُ مِنَ الْعَدْلِ وَ

الْفَضْلِ مَعَكَ وَ بِيكَ فَيَلِينُ عَطْفَ عَلَيْكَ بِرَحْمَتِهِ وَ فَضْلِهِ قَبِيلَ مِنْكَ يَسِيرَ الطَّاعَةِ وَ أَجْزَلَ لَكَ عَلَيْهَا ثَوَاباً كَثِيراً وَ إِنْ طَالَ بِكَ بِاسْتِحْقَاقِ الصَّدَقِ وَ الْإِخْلَاصِ عَدْتاً بِكَ حَبَبِكَ وَ رَدَّ طَاعَتَكَ وَ إِنْ كَثُرَتْ وَ هُوَ فَقَالَ لَنَا يُرِيدُ؛^۲ هر گاه به در مسجد رسیدی، پس بدان که حضور در محضر پادشاهی بزرگ را قصد کرده‌ای که به درگاه او ره نمی‌یابند، جز پاکیزگان و اجازة محضر او را نمی‌یابند، جز راستگویان. چنان با وقار به مسجد برو که نزد پادشاه پرشکوه می‌روی. در جایگاه بزرگی قرار داری، اگر غفلت کنی بدان که او می‌تواند با تو به عدالت یا به فضل و بخشش رفتار کند. اگر با فضل و رحمتش بنگرد، عبادت کم تو را می‌پذیرد و به خاطر آن عبادت کم به تو ثواب فراوان می‌بخشد و اگر بخواهد با عدالت رفتار کند، راستی و

۲. مصباح الشریعة، منسوب به امام صادق علیه السلام مؤسسه‌الاعلمی للمطبوعات، چ اول، ۱۴۰۰ق،

إِنَّ عَلَى الْمَزُورِ كَرَامَةَ الزَّائِرِ أَلَا بَشْرَ
الْمَشَاءِينَ فِي الظُّلُمَاتِ إِلَى الْمَسَاجِدِ بِالنُّورِ
السَّاطِعِ يَوْمَ الْقِيَامَةِ؛^۲ خداوند متعال
می فرماید: مساجد، خانه‌های من در
روی زمین هستند که برای اهل
آسمان، می درخشند هم آن گونه که
ستارگان برای ساکنان زمین می درخشند.
خوشا به حال آن بنده‌ای که مساجد
(خانه‌های من) خانه‌های او باشد،
خوشا بر آن بنده‌ای که در خانه خود
وضو بگیرد و مرا در خانه خودم
(مسجد) زیارت کند که گرمی داشتن
زیارت کننده بر زیارت شوند، لازم و
واجب است. به آنان که در تاریکی
شب به سوی خانه‌های من (مساجد)
قدم بر می دارند بشارت باد به داش تن
نوری درخشان در روز قیامت.»

امید است بیان آثار و برکات رفت
و آمد به این مکان مقدس بتواند
انگیزه‌ای برای حضور بیشتر مردم،
به ویژه جوانان در آنجا باشد.

اخلاص را از تو بخواهد؛ [پس] به
حضور راه نمی دهد و عبادت‌هایت را -
هر چند بسیار - نمی پذیرد و او هر
چه بخواهد می تواند انجام بدهد.»^۱

در کوی دوست، شوکت شاهی نمی خرنند
اقرار بندگی کن و دعوی چاکری

مسجد زیارتگاه خدا

آنچه از دستوره‌های امامان
معصوم علیهم‌السلام به ما رسیده است، در
تأکید و تشویق بسیار بر رفت و آمد
و انس با مساجد است. خداوند
متعال، انسان مسجدی را زائر خود
خوانده و بر بزرگداشت او تصریح
کرده است؛ چنان که رسول خدا صلی الله علیه و آله
می فرماید: «قَالَ اللَّهُ تَبَارَكَ وَتَعَالَى أَلَا
إِنَّ يُّوتِي فِي الْأَرْضِ الْمَسَاجِدُ تُضِيءُ لِأَهْلِ
السَّمَاءِ كَمَا تُضِيءُ النُّجُومُ لِأَهْلِ الْأَرْضِ أَلَا
طُوبَى لِمَنْ كَانَتْ الْمَسَاجِدُ يُّوتِيهِ أَلَا طُوبَى
لِمَنْ تَوَضَّأَ فِي بَيْتِهِ ثُمَّ زَارَنِي فِي بَيْتِي أَلَا

۱. چه زیبا است که این روایت بر سر در تمامی
مساجد نصب شود و مؤمنان با هر بار ورود به
مسجد، ارزش این مکان مقدس را بر خود یادآور
شوند.

۲. وسائل الشیعه، شیخ حر عاملی، قم، مؤسسه
آل‌البیت علیهم‌السلام، ۱۴۰۹ ق، ج ۱، ص ۳۸۱.

اهل مسجد

خداوند متعال در آیات مربوط به مسجد قبا با جمله ای کوتاه، ولی پرمحتوا، ویژگی اصلی نمازگزاران شایسته را چنین بیان کرده است: ﴿فِيهِ رِجَالٌ يُحِبُّونَ أَنْ يَتَّطَّهَرُوا وَاللَّهُ يُحِبُّ الْمُطَهَّرِينَ﴾^۱ «در آن، مردانی هستند که دوست می دارند پاکیزه باشند و خداوند پاکیزگان را دوست دارد.»

با توجه به اینکه پاکی در این آیه، قیدی ندارد، روشن می شود طهارتی که نمازگزاران مسجد قبا دوستدار آن بودند، هم پاکی از گناه و عصیان و هم طهارت از آلودگیهای ظاهری بوده است.

از سوی دیگر، قرآن کریم در آیه ۳۷ سوره نور نیز در توصیف مسجدیها می فرماید: ﴿رِجَالٌ لَّا تُلْهِيهِمْ تِجَارَةٌ وَ لَّا بَيْعٌ عَنْ ذِكْرِ اللَّهِ وَ إِقَامِ الصَّلَاةِ وَ إِتَاءِ الزَّكَاةِ يَخَافُونَ يَوْمًا تَتَقَلَّبُ فِيهِ الْقُلُوبُ وَ الْأَبْصَارُ﴾ «در مساجد]

مردانی [حضور می یابند] که نه تجارت و نه معامله ای، آنان را از یاد خدا و برپاداشتن نماز و ادای زکات غافل نمی کند. آنها از روزی می ترسند که در آن، دلها و چشمها زیر و رو می شود.»

با توجه به این دو آیه روشن می شود که نمازگزاران شایسته مسجد، از دیدگاه قرآن کریم از ویژگیهای زیر برخوردارند:

۱. آنان، دوستدار پاکیزگی جسم و نیز تهذیب و تطهیر روح و باطن خویش هستند؛

۲. وظایف و تکالیف دینی خویش، همچون زکات و نماز را انجام می دهند. به پای داشتن نماز و پرداخت زکات، دو مصداق و در حقیقت مظهر انجام اعمال صالح است.

علامه طباطبایی رحمته الله در تفسیر

المیزان می فرماید: «به پای داشتن

اعمالشان پاداش دهد و از فضل خود بر پاداششان بیفزاید.»

افرادی با این ویژگی، نه تنها خود زینده و آراسته‌اند که حضور آنان در مسجد، مایه زیور و زینت مسجد است؛ ضمن آنکه اینان نیز با حضور در مسجد از قداست و روحانیت خانه خدا توشه بر می‌گیرند.^۳

بعضی دیگر از خصوصیات و امتیازات اهل مسجد را این‌گونه می‌توان برشمرد:

۱. مؤمن بودن

مسجد، محل اجتماع و رفت و آمد انسانهای برگزیده، صالح و تقوا پیشه است. رسول مکرم اسلام ﷺ می‌فرماید: «إِذَا رَأَيْتُمُ الرَّجُلَ يَفْتَادُ الْمَسَاجِدَ فَاشْهَدُوا لَهُ بِالْإِيمَانِ لِأَنَّ اللَّهَ يَقُولُ إِنَّمَا يَفْتَرُ مَسَاجِدَ اللَّهِ مِنْ آمَنَ بِاللَّهِ؛ هنگامی که دیدید مردی [بر رفت و آمد] به مساجد عادت دارد، به ایمانش گواهی دهید؛ زیرا خداوند

نماز، مظهر و نشانه تمامی وظایف و عبودیت و بندگی است. پرداخت زکات نیز نشان و مظهر انجام وظایفی است که انسان در ارتباط با مردم بر عهده دارد.»^۱

۳. تجارت و فعالیتهای اقتصادی و هر کار دیگر، آنان را از یاد خداوند متعال و ذکر قلبی باز نمی‌دارد؛
۴. از فردای قیامت، ترسناک و هراسان‌اند.

این انسانهای شایسته، افزون بر این همه، محبوب خدایند و خداوند متعال برترین پاداشها را به آنها عطا می‌فرماید و از فضل بیکران خویش نیز به آنان ارزانی می‌دارد که: «لِيَجْزِيَهُمُ اللَّهُ أَحْسَنَ مَا عَمِلُوا وَ يَزِيدَهُمْ مِنْ فَضْلِهِ»^۲ «[آنها سراغ این کارها می‌روند] تا خداوند آنان را به بهتر از

۱. تفسیر المیزان، سید محمد حسین طباطبایی،

قسم، دفتر انتشارات اسلامی، پنجم، ۱۴۱۷ ق،

ج ۱۵، ص ۱۲۷.

۲. نور/۳۸.

۳. سیمای مسجد، ج ۲، ص ۲۹۰ و ۲۹۱.

۴. مستدرک الوسائل، ج ۳، ص ۳۶۲.

متعالم می فرماید: تنها آنان که ایمان به خداوند دارند، مساجد خدا را آباد می کنند.»

یادآور می شود با توجه به احادیثی از معصومین در باب عمران و آبادی مساجد، منظور از عمران در این خصوص شرکت در مساجد و به جا آوردن نماز و عبادت و دوری از امور مادی و قیل و قال در این مکان مقدس می باشد.

۲. الگو و نمونه در جامعه

امام صادق علیه السلام انسانهای مسجیدی را از برترین و برگزیدگان جامعه معرفی کرده و به فضل بن عبدالملک فرموده اند: «يَا فَضْلُ لَا يَأْتِي الْمَسْجِدَ مِنْ كُلِّ قَبِيلَةٍ إِلَّا وَافِدَهَا وَمِنْ كُلِّ أَهْلِ بَيْتٍ إِلَّا نَجِيبُهَا»^۱ ای فضل! از هر جمعی تنها آنان که از همه برترند و از اهل هر خانه ای تنها برگزیدگان آنها به مسجد می آیند.»

۳. اهل بهشت

رسول اکرم صلی الله علیه و آله آنان را که به ندای مؤذنان پاسخ می گویند و به سوی

مسجد می شتابند، از اهل بهشت دانسته، می فرماید: «إِجَابَةُ الْمُؤَذِّنِ رَحْمَةٌ وَ قِرَابَةُ الْجَنَّةِ وَ مَنْ لَمْ يُجِبْ خَاصَّتَهُ يَوْمَ الْقِيَامَةِ فَطُرِبِي لِمَنْ أَجَابَ دَاعِيَ اللَّهِ وَ مَشَى إِلَى الْمَسْجِدِ وَ لَا يُجِيبُهُ وَ لَا يَمْشِي إِلَى الْمَسْجِدِ إِلَّا مُؤْمِنٌ مِنْ أَهْلِ الْجَنَّةِ»^۲ دعوت مؤذن را پذیرفتن، رحمت الهی است و پاداش آن، بهشت است. کسی که این دعوت را پاسخ نگوید در روز قیامت با وی ستیز خواهم کرد. خوشا به حال آنان که ندای دعوت کننده به سوی خدا را پاسخ گویند و به مسجد بروند. و تنها مؤمنی که اهل بهشت است، دعوت مؤذن را اجابت می کند و به مسجد می رود.»

۴. مانع نزول عذاب الهی

در روایات اسلامی، انسانهای مسجیدی، مانع نزول عذاب الهی معرفی شده اند. رسول خدا صلی الله علیه و آله می فرماید: «إِنَّ اللَّهَ جَلَّ جَلَالُهُ إِذَا رَأَى أَهْلَ قَرْيَةٍ قَدْ أُسْرِفُوا فِي الْمَعَاصِي وَ فِيهَا

۲. جامع الاخبار، تاج الدین شمیری، قم، انتشارات

رضی، ۱۳۶۳ ش، ص ۶۸.

۱. وسائل الشیعه، ج ۵، ص ۱۹۳.

ثَلَاثَةٌ نَفَرٍ مِنَ الْمُؤْمِنِينَ نَادَاهُمْ جَلَّ جَلَالُهُ يَا
 أَهْلَ مَهْصِيَّتِي لَوْ لَأَا مِنْ فِيكُمْ مِنَ الْمُؤْمِنِينَ
 الْمُتَحَابِّينَ بِجَلَالِي الْغَامِرِينَ بِصَلَاتِهِمْ أَرْضِي
 وَمَسَاجِدِي وَالْمُسْتَغْفِرِينَ بِالسَّحَابِ خَوْفًا
 مِنِّي لَأَنْزَلْتُ بِكُمْ عَذَابِي ثُمَّ لَأَأْبَالِي؛^۱
 خداوند جل جلاله هنگامی که ببیند
 اهل قریه‌ای در معاصی، زیاده‌روی
 می‌کنند و حال آنکه در بین ایشان سه
 نفر از اهل ایمان وجود دارند، به آنان
 ندا می‌کند که ای اهل گناه و عصیان!
 اگر میان شما مؤمنانی نبودند که
 دوستدار جلال من هستند و با
 نمازشان، زمین و مساجد مرا آباد و در
 سحرها از خوف من استغفار و طلب
 آمرزش می‌کنند، عذابم را بر شما فرو
 می‌فرستادم و باکی هم نداشتم.»

۵. مورد غبطه مردگان

رسول خدا ﷺ فرموده است: «مَا
 مِنْ يَوْمٍ إِلَّا وَ مَلَكٌ يُنَادِي فِي الْمَقَابِرِ مَنْ
 تَقْبِطُونَ فَيَقُولُونَ أَهْلَ الْمَسَاجِدِ يُصَلُّونَ وَ لَأَا

تَقْدِرُ وَ يَصُومُونَ وَ لَأَا تَقْدِرُ؛^۲ روزی
 نیست مگر اینکه فرشته‌ای در میان
 قبرها ندا سر می‌دهد: [شما اهل
 گورستان که دستتان از دنیا کوتاه شده
 است!] به حال چه کسانی غبطه
 می‌خورید؟ آنان گویند: به حال
 مسجدیان غبطه می‌خوریم که نماز
 می‌خوانند و ما نمی‌توانیم، و روزه
 می‌گیرند و ما نمی‌توانیم.»

مردگان آرزوی بازگشت به دنیا را
 دارند و اینکه مانند مسجدیها در
 مسجد نماز بخوانند و مانند
 روزه‌داران روز بگیرند.

۶. محبوب فرشتگان

یکی دیگر از آثار رفت و آمد به
 مسجد، دوستی و محبت، میان
 انسانهای مسجدی و فرشتگان الهی
 است. رسول خدا ﷺ می‌فرماید: «إِنَّ
 لِلْمَسَاجِدِ أَوْلِيَاءَ الْمَلَائِكَةَ جُلَسَاؤُهُمْ إِذَا
 عَابُوا افْتَقَدُوهُمْ وَ إِنْ مَرَضُوا عَادُوهُمْ وَ إِنْ
 كَانُوا فِي حَاجَةٍ أَحَانُوهُمْ؛^۳ انسانهای ثابت

۲. مستدرک الوسائل، ج ۳، ص ۳۶۳.

۳. بحار الانوار، ج ۸۰، ص ۳۷۳.

۱. امالی، شیخ صدوق، انتشارات کتابخانه اسلامی،

چهارم، ۱۳۶۲ ش، ص ۱۹۹.

اهداف رفتن به مسجد

۱. زیارت خانه خدا

امام حسن علیه السلام می فرماید: «أَهْلُ الْمَسْجِدِ زُورٌ وَاللَّهُ وَحَقٌّ عَلَى الْمَزُورِ وَالتُّحْفَةُ لِزَائِرِهِ»^۲ اهل مسجد، زائران خدا هستند و بر صاحب‌خانه است که به زائرش هدیه دهد.»

۲. نماز جماعت

برگزاری نماز به جماعت، از مسائلی است که در اسلام بدان سفارش فراوانی شده و از جانب خداوند متعال، نتایج دنیوی و پاداش اخروی فوق‌العاده‌ای برای آن منظور شده است. حضرت علی علیه السلام در بیان یکی از موعظه‌های لقمان به فرزندش می‌فرماید: «وَصَلِّ فِي جَمَاعَةٍ وَتَوَكَّلْ عَلَى رَأْسِ رُجٍّ»^۳ نماز را به جماعت بخوان اگر چه بر نوک پیکان باشد.»

آیت‌الله مشکینی رحمته الله اهمیت نماز جماعت در مسجد را این‌گونه بیان

۲. ارشاد القلوب، حسن بن ابی الحسن دیلمی،

انتشارات شریف رضی، ۱۴۱۲ ق، ج ۱، ص ۷۷.

۳. الکافی، ثقة الاسلام کلینی، تهران، دار الکتب

الإسلامیه، ۱۳۶۵ ش، ج ۸، ص ۳۴۹.

قدیمی همچون میخ در مساجد وجود دارند که ملائکه الهی با آنان همنشین [و مأنوس] هستند. هنگامی که از مسجد غایب می‌شوند، ملائکه سراغشان را می‌گیرند، هنگام بیماری از آنان عیادت می‌کنند و چون در کارها به کمک احتیاج داشته باشند، آنان را یاری می‌دهند.»

سید رضی رحمته الله در شرح این حدیث شریف می‌فرماید: «مراد از میخ در کلام آن حضرت علیه السلام کنایه از انسانهایی است که بر اثر کثرت رفت و آمد به مسجد و ملازم بودن با خانه خدا، گویا چون میخی به مسجد کوبیده شده‌اند و این کلام از تمثیلاتی است که بسیار پسندیده است. در لغت عرب به کسی که اقامت او در مسجد زیاد باشد و کم‌تر از مسجد خارج شود «میخ مسجد» و «کبوتر مسجد» گفته می‌شود و تشبیه به میخ، بلیغ‌تر است؛ چون کبوتر رفت و آمد دارد؛ ولی میخ همواره ثابت است.»^۱

۱. مجازات النبویه، سید رضی، دار الحدیث، قم،

اول، ۱۴۲۲ ق، ص ۳۶۹.

او نماز خوانده‌اند؛ مگر اینکه علتی مانع از حضور در مسجد باشد.»
 فوائد دنیوی رفت و آمد به مسجد
 الف. فواید اجتماعی
 حضور در مساجد، برکات اجتماعی، اقتصادی و سیاسی فراوانی در پی دارد. مسجد، در طول تاریخ محلی برای رفع نیازهای فکری، مذهبی، سیاسی و اقتصادی و نیز کانونی برای گسترش فرهنگ غنی اسلام و فراگیری علوم ضروری جامعه و نیز مکانی برای تجمع و آموزش نیروهای مبارز و رزمنده بوده است.

یکی از نویسندگان غیرمسلمان به نام «ج. هوگ» می‌نویسد: «مسجد در سرزمینهای اسلامی به عنوان پناهگاهی برای زندگی پرآشوب و پرتلاطم شهر به شمار می‌آید. هزاران نفر مسلمان در روزهای جمعه در صحن مسجد و شبستان سرپوشیده آن گرد می‌آیند و به طور دسته‌جمعی در برابر دیوار قبله - که به سوی مکه قرار گرفته است - به سجده

می‌کند که یکی از ده تکلیف سنگینی که بر بنی اسرائیل واجب شده بود، خواندن نماز واجب در مسجد بوده و نماز در غیر مسجد بر آنان جایز نبوده است.^۱ به همین سبب پیامبر ﷺ از خداوند درخواست می‌کند که «... وَلَا تَحْمِلْ عَلَيْنَا إِصْرًا كَمَا حَمَلْتَهُ عَلَى الَّذِينَ مِن قَبْلِنَا»؛^۲ «پروردگارا! تکلیف سنگینی بر ما قرار مده؛ آن چنان که بر افراد پیش از ما قرار دادی.»

امام صادق علیه السلام نیز در بیان اهمیت نماز جماعت در مسجد فرموده است:
 «مَنْ صَلَّى فِي بَيْتِهِ جَمَاعَةً رَغْبَةً عَنِ الْمَسْجِدِ فَلَا صَلَاةَ لَهُ وَلَا لِمَنْ صَلَّى مَعَهُ إِلَّا مِنْ عِلَّةٍ تَمْنَعُ مِنَ الْمَسْجِدِ»^۳ هر کس از روی بی‌میلی به مسجد، در خانه‌اش نماز جماعت بخواند، برای او نمازی نخواهد بود؛ حتی برای کسانی که با

۱. تحریر المواعظ المددیه، علی مشکینی، الهادی،

قم، هشتم، ۱۴۲۴ ق، ص ۵۳۸.

۲. بقره/۲۸۶.

۳. امالی، طوسی، ص ۶۹۶.

می‌پردازند. در سراسر جهان، عموم مسلمانان همچنان که ذرات آهن به سوی آهن‌ربا جذب می‌شود، به سوی این مراکز واحد مقدس روی می‌آورند. هر یک از افراد این گروه در عین شرکت در آن اجتماع با خود خلوت می‌کند و هر کدام، مجذوب سعادت ابدی خود می‌شود و در آرامش و سکوتی درونی فرو می‌رود که برای غریبه‌ها ناشناخته است.^۱ اگر حتی پرستی به مسجد در آید که با جمع بینی تو دست خدای ب. فواید فردی حضور در مسجد، افزون بر فواید اجتماعی، برکات فراوانی برای فرد دارد. مسجد، آمادگی انسان را برای عبادت، بیش‌تر می‌کند و انسانهای غافل را به یاد خداوند و عبادت می‌اندازد؛ چرا که اگر انسان از یاد پروردگار غافل باشد و از مقابل مسجدی عبور کند و یا گنبد و

گلدسته مسجدی را ببیند، بی‌درنگ به یاد خدا می‌افتد.

در اینجا به چند مورد از فوائد حضور در مسجد می‌پردازیم:

۱. مرکز یافتن دوستان خوب

مسجد، محل دوست‌یابی است؛ آن هم دوستانی خوب و خدایی؛ دوستانی که با پروردگار مأنوس‌اند و او نیز با آنان انس دارد.^۲ امام علی علیه السلام در بیان برخی آثار ارزشمند و سازنده رفت و آمد به مساجد می‌فرماید: «مَنْ اخْتَلَفَ إِلَى الْمَسَاجِدِ أَصَابَ إِحْدَى الثَّمَانِ أَحْسَنَ مُسْتَفَادٍ فِي اللَّهِ عَزَّ وَجَلَّ أَوْ عِلْمًا مُسْتَطَرَفًا أَوْ آيَةً مُحْكَمَةً أَوْ رَحْمَةً مُنْتَظَرَةً أَوْ كَلِمَةً تَرُدُّهُ عَنِ رَدْيٍ أَوْ يَسْمَعُ كَلِمَةً تَدُلُّهُ عَلَى هُدًى أَوْ يَتْرُكُ ذَنْبًا خَشِيئَةً أَوْ حَيَاءً؛ کسی که به مسجد رفت و آمد می‌کند [دست‌کم] یکی از امور هشت‌گانه نصیب او می‌شود:

۲. «من ألف مسجداً ألقه الله: عوالی اللالی، ج ۲، ص ۳۲.

۳. من لا يحضره الفقيه، شیخ صدوق، قسم،

انتشارات جامعه مدرسین، ۱۴۱۳ ق، ج ۱،

ص ۲۳۷.

۱. مسجد نهاد عبادت و ستاد ولایت، ص ۱۷۰.

۱. یافتن برادر ایمانی که در مسیر خداوند از او استفاده کند؛ ۲. دانشی تازه؛ ۳. فهم و درک آیه‌ای از آیات قرآن؛ ۴. شنیدن سخن کسی که او را به هدایت رهنمون باشد؛ ۵. رحمتی که انتظار آن را از جانب خداوند می‌کشد؛ ۶. سخنی که او را از گمراهی و هلاکت باز دارد؛ ۷. ترک گناه به سبب خداترسی که در پرتو آمد و شد به مسجد به قلب او وارد شده است؛ ۸. ترک گناه به سبب حیا از برادران ایمانی خود که در مسجد با آنان آشنا شده است.»

۲. سالم ماندن اهل مسجد از بلاهای آسمانی

گفته شد که انسانهای مسجدی، مانع نزول بسیاری از بلاها می‌شوند؛ ولی در برخی مواقع، چنان عصیان و سرکشی فراوان می‌شود که عذاب و خشم خداوند فرود می‌آید. در این حال، رحمت الهی فقط شامل اهل مسجد می‌شود و آنان از خشم الهی در امان می‌مانند؛ چنان‌که رسول خدا ﷺ می‌فرماید: «إِذَا نَزَلَتِ الْقَاهَاتُ وَ

الْآفَاتُ عُرِفِيْ أَهْلُ الْمَسْجِدِ؛^۱ زمانی که امراض مسری و آفات نازل شود، اهل مسجد از آن در امان‌اند.»

۳. پناهگاهی در برابر حوادث و گرفتاریها

طبق دستورهای ائمه هدی علیهم‌السلام پناه بردن به مسجد یکی از راههای التیام بخشیدن به فشارها و ناراحتیهای انسان است. در تفسیر مجمع‌البیان ذیل آیه «وَاسْتَعِينُوا بِالصَّبْرِ وَالصَّلَاةِ»^۲ روایتی از امام صادق علیه‌السلام نقل می‌کند که آن حضرت می‌فرماید: «مَا يَمْنَعُ أَحَدَكُمْ إِذَا فَخَلَ عَلَيْهِ غَمٌّ مِنْ غُومِ الدُّنْيَا أَنْ يَتَوَضَّأَ ثُمَّ يَدْخُلَ مَسْجِدَهُ فَيُرْمِعَ رِكْمَتَيْنِ فَيَدْعُو اللَّهَ فِيهِمَا أَمَا سَمِعْتَ اللَّهَ يَقُولُ وَاسْتَعِينُوا بِالصَّبْرِ وَالصَّلَاةِ»^۳ آن‌گاه که یکی از شما را اندوه‌های دنیوی فرا گیرد؛ چه چیز مانع از آن است که

۱. مستدرک الوسائل، ج ۳، ص ۲۵۶.

۲. بقره/۴۵.

۳. مجمع‌البیان فی تفسیر القرآن، فضل بن حسن طبرسی، تهران، انتشارات ناصر خسرو، سوم، ۱۳۷۲ ش، ج ۱، ص ۲۱۷.

تصمیم گرفته ایم.» آن حضرت فرمود: «بنی سلمة دیارکُم تکتبُ آثارکُم؛ دیارکُم تکتبُ آثارکُم؛ ای بنی سلمه! محله هایتان آثار [قدمهای] شما را ثبت می کند، محله هایتان آثار شما را ثبت می کند.»

امام صادق علیه السلام می فرماید: «مَنْ مَشَى إِلَى الْمَسْجِدِ لَمْ يَضَعْ رِجْلَيْهِ عَلَى رَطْبٍ وَ لَا يَابِسٍ إِلَّا يُسَبِّحُ لَهُ إِلَى الْأَرْضِينَ السَّابِقَةِ؛^۲ هر کس به سوی مسجد حرکت کند، پاهای خود را به هیچ تر و خشکی نمی گذارد؛ مگر آنکه از آنجا تا زمین هفتم به جای او پروردگار را تسبیح می کنند.»

جابر بن عبدالله می گوید: خانه های ما از مسجد پیامبر صلی الله علیه و آله دور بود، خواستیم بفروشیم و نزدیک مسجد شویم. رسول خدا صلی الله علیه و آله فرمود: «إِثْبُتُوا، فَإِنَّكُمْ أَوْتَادُهَا، وَ مَا مِنْ عَبْدٍ يَخْطُو إِلَيَّ

وضو بگیرد و داخل مسجد شود و دو رکعت نماز به جای آورد و در آن نماز خداوند را بخواند؟ آیا نشنیده ای که خدای متعال می فرماید: ﴿وَأَسْتَفِينُوا بِالصَّبْرِ وَالصَّلَاةِ﴾؛ [در سختیها و گرفتاریها] از صبر و نماز یاری جویید.»

رعایت آداب مسجد

اولیای دین علیهم السلام درباره چگونگی و آداب حضور در مسجد راهنماییهای فراوانی کرده اند که به چند نمونه اشاره می شود:

الف. طی مسافتی به سوی مسجد

در تاریخ آمده است که یکی از قبایل تصمیم گرفتند خانه های خود را به اطراف مسجد النبی صلی الله علیه و آله منتقل کنند تا همسایه مسجد پیامبر صلی الله علیه و آله قلمداد شوند و راحت تر در مسجد حضور یابند. پیامبر خدا صلی الله علیه و آله متوجه شد و به آنها فرمود: «به من گزارش رسیده است که شما قصد انتقال خانه های خود به اطراف مسجد را دارید؟» گفتند: «آری، ای رسول خدا! چنین

۱. ریاض الصالحین من کلام سید المرسلین، یحیی

بن شرف نووی دمشقی، دار الوفاء، هفتم، ۱۴۲۸

ق، ص ۵۳.

۲. من لا یحضره الفقیه، ج ۱، ص ۲۳۳.

الصَّلَاةِ خُطْوَةً إِلَّا كَتَبَ اللَّهُ لَهُ أُجْرًا^۱ در همان مکانی که هستید، بمانید! شما میخهای مساجد هستید. هر بنده خدایی که قدمی برای نماز بر می‌دارد خداوند، پاداشی برایش ثبت می‌کند.»
ب. اخلاص در وقت و آمد

شهید دستغیب در کتاب استعاذه نقل می‌کند که شخصی اهل مسجد و نماز بود و جماعتش ترک نمی‌شد. وی به قدری مقید بود که زودتر از دیگران به مسجد می‌آمد و در صف اول جماعت قرار می‌گرفت و نفر آخری بود که از مسجد بیرون می‌رفت. یکی از روزها اندکی دیر به مسجد رسید و در صف اول، جایی برای ایستادن پیدا نکرد و مجبور شد در صف آخر بایستد؛ ولی نزد خود خجالت می‌کشید و آثار شرمندگی در چهره‌اش پدیدار شد، با خود می‌گفت: «چرا دیر آمدم که در صف

آخر قرار بگیرم؟» ناگهان به خود آمد که این چه فکر باطلی است که بر من چیره شده است؟ اگر خلوص باشد صف اول و آخر ندارد. به خود گفت: «معلوم می‌شود سی سال نماز تو به ریا آلوده بود و گرنه نمی‌بایست صف آخر، شائبه‌ای در دل تو ایجاد کند.» این فکر، نوری در قلبش به وجود آورد و باعث شد توبه کند و در صدد اصلاح خود برآید و تصمیم گرفت که قضای تمام نمازهای سی ساله‌اش را - که در صف اول خوانده است - به جای آورد.^۲

امام پنجم یا ششم علیه السلام می‌فرماید:
«دَخَلَ رَجُلَانِ الْمَسْجِدَ أَحَدُهُمَا عَابِدٌ وَ
الْآخَرُ فَاسِقٌ فَخَرَجَا مِنَ الْمَسْجِدِ وَالْفَاسِقُ
صِدِّيقٌ وَالْعَابِدُ فَاسِقٌ وَ ذَلِكَ أَنَّهُ يَدْخُلُ
الْعَابِدُ الْمَسْجِدَ مُدْبِلًا بِعِبَادَتِهِ يُدِلُّ بِهَا فَتَكُونُ
فِكْرَتُهُ فِي ذَلِكَ وَ تَكُونُ فِكْرَةُ الْفَاسِقِ فِي
التَّكْذُوبِ عَلَى فِسْقِهِ وَ يَسْتَنْفِرُ اللَّهُ عَزَّ وَجَلَّ

۱. المعالم الأثرية في السنة والسيره، محمد محمد حسن شراب، دمشق - بيروت، دار القلم، اول، ۱۴۱۱ ق، ص ۲۶۷.

۲. داستانها و حکایتهای مساجد، غلامرضا نیشابوری، انتشارات سید جمال الدین اسد آبادی، ص ۱۰۰ و ۱۰۱، با اندکی تلخیص.

خانه‌ام زیارت کند. همانا بر زیارت شده، [واجب] است که زائرش را گرامی دارد.»

۵. زینت کردن

خداوند متعال در سوره اعراف درباره کیفیت حضور در مسجد می‌فرماید: «يَا بَنِي آدَمَ خُذُوا زِينَتَكُمْ عِندَ كُلِّ مَسْجِدٍ»^۳ «ای فرزندان آدم! زینت خود را هنگام رفتن به مسجد با خود بردارید.»

این جمله می‌تواند هم اشاره به «زینت‌های ظاهری» باشد که شامل پوشیدن لباس‌های مرتب، پاک و تمیز، شانه‌زدن موها، به کار بردن عطر و مانند آن می‌شود و هم شامل «زینت‌های معنوی»؛ یعنی صفات انسانی، ملکات اخلاقی، پاکی نیت و اخلاص.^۴

ه. ورود با آرامش و وقار

امیرمؤمنان علیه السلام می‌فرماید: «مَنْ أَرَادَ دُخُولَ الْمَسْجِدِ فَلْيَدْخُلْ عَلَيَّ سَكُونٍ وَوَقَارٍ»

مِمَّا صَنَعَ مِنَ الذُّنُوبِ؛^۱ دو مرد، وارد مسجد شدند: یکی عابد و دیگری فاسق؛ اما در حالی از مسجد خارج شدند که مرد فاسق، درستکار و مرد عابد؛ فاسق شده بود؛ زیرا عابد در حالی که به عبادت خود مفرور بود به مسجد آمده بود و همواره در همین فکر به سر می‌برد و از عبادت خود راضی بود؛ ولی مرد فاسق به ندامت بر فسق و تباهی خویش و طلب آمرزش از خدا به سبب گناهانش می‌اندیشید.»

ج. طهارت

از خاتم انبیاء صلی الله علیه و آله روایتی را نقل کردیم و آن اینکه خداوند می‌فرماید: «أَلَا إِنَّ بُيُوتِي فِي الْأَرْضِ الْمَسْجِدِ... أَلَا طُوبَى لِمَنْ لَبَسَ تَوَضَّأَ فِي بَيْتِي ثُمَّ زَارَنِي فِي بَيْتِي أَلَا إِنَّ عَلَيَّ الْعَزُورِ كَرَامَةَ الزَّائِرِ»^۲ همانا، مساجد، خانه‌های من در زمین است. همانا خوشا به حال کسی که در خانه‌اش وضو بگیرد، سپس مرا در

۳. اعراف/۳۱.

۴. تفسیر نمونه، ناصر مکارم شیرازی، تهران، دارالکتب الإسلامیه، اول، ۱۳۷۴ ش، ج ۶، ص ۱۴۸.

۱. الکافی، ج ۲، ص ۳۱۴.

۲. وسائل الشیعه، ج ۱، ص ۳۸۱.

ز. تعظیم مسجد

ابوبصیر می‌گوید که از امام صادق علیه السلام درباره علت و فلسفه تعظیم مساجد پرسیدم. حضرت فرمود: «إِنَّمَا أُمِرَ بِتَعْظِيمِ الْمَسَاجِدِ لِأَنَّهَا يُبَوِّئُ اللَّهُ فِي الْأَرْضِ^۳؛ بدین جهت به تعظیم مساجد فرمان داده شده است که آنها خانه‌های خدا در زمین هستند.»

به دلیل لزوم احترام به مساجد است که نجس کردن آن حرام، توقف شخص جنب و زن حائض و نفساء در آن ممنوع، و ورود افراد مست بدان غیر مجاز است.

پاداش اخروی و رفتن به مسجد

۱. دیدار فرشتگان و آموزش گناهان
حضرت صادق علیه السلام از قول رسول خدا صلی الله علیه و آله و سلم فرموده است: «أَلَا وَمَنْ مَشَى إِلَى مَسْجِدٍ يَطْلُبُ فِيهِ الْجَمَاعَةَ كَانَ لَهُ بِكُلِّ خُطْوَةٍ سَبْعُونَ أَلْفَ حَسَنَةٍ وَيُرْفَعُ لَهُ مِنْ الدَّرَجَاتِ مِثْلُ ذَلِكَ فَإِنْ مَاتَ وَهُوَ عَلَى ذَلِكَ وَكَلَّ اللَّهُ عَزَّ وَجَلَّ بِهِ سَبْعِينَ أَلْفًا

فَإِنَّ الْمَسَاجِدَ يُبَوِّئُ اللَّهُ وَ أَحَبُّ الْبِقَاعِ إِلَيْهِ؛^۱ هر کس خواست وارد مسجد شود، باید با آرامش و وقار وارد شود که مساجد، خانه‌های خداوند و محبوب‌ترین زمینها نزد خداوند است.»

و. نماز تحیت

از دیگر آداب ورود به مسجد، خواندن نماز تحیت است. از ابودر روایت شده است: «ذَخَلْتُ عَلَى رَسُولِ اللَّهِ صلی الله علیه و آله و سلم وَ هُوَ فِي الْمَسْجِدِ جَالِسٌ فَقَالَ لِي يَا أَبَا ذَرٍّ إِنْ لِمَسْجِدٍ تَحِيَّةٌ قُلْتُ وَ مَا تَحِيَّتُهُ قَالَ رُكْعَتَانِ تَرَكُهُمَا؟^۲ خدمت رسول خدا صلی الله علیه و آله و سلم رسیدم، در حالی که آن حضرت در مسجد نشسته بود. آن حضرت به من فرمود: ای ابا ذر! برای مسجد تحیتی است. گفتم: تحیت مسجد چگونه است؟ فرمود آن است که دو رکعت نماز در آن بخوانی.»

۱. من لا یحضره الفقیه، ج ۱، ص ۲۴۰.

۲. وسائل الشیعه، ج ۵، ص ۲۴۸.

۳. علل الشرائع، شیخ صدوق، قم، انتشارات مکتبه الداوری، ج ۲، ص ۳۱۸.

مَلِكٍ يُعْذِرُونَهُ فِي قَبْرِهِ وَيُشْرُونَهُ وَيُؤْسُونَهُ فِي وَحْدَتِهِ وَيَسْتَفِرُّونَ لَهُ حَتَّى يُبْعَثَ؛^۱ هر کس به قصد شرکت در نماز جماعت به سوی مسجدی گام بردارد، خداوند متعال در مقابل هر گام، هفتاد هزار حسنه به او پاداش می‌دهد و به همین میزان، درجات او را بالا خواهد برد و چنانچه در این حال از دنیا برود، خداوند بزرگ، هفتاد هزار فرشته را مأمور می‌کند تا در قبر به دیدار او بروند و وی را بشارت دهند و در تنهایی قبر، انیس او باشند و تا روز قیامت برایش طلب آمرزش کنند.»

عبارت «فَإِنْ مَاتَ وَهُوَ عَلَى ذَلِكَ؛ (اگر در چنین حالی بمیرد)»، در این حدیث شریف، ممکن است اشاره به مرگ در مسیر رفت و آمد به مسجد باشد. این احتمال نیز وجود دارد که این عبارت، اشاره به این مطلب باشد که فضایل و آثار ذکر شده، نصیب انسانی خواهد بود که دارای روحیه

انس با مسجد و نماز جماعت باشد و تا پایان مرگ نیز بر این خصلت باقی بماند و با همین روحیه از دنیا برود.^۲

۴. شهادت زمین مسجد

یکی از آثار نماز در مسجد این است که زمین آن در روز قیامت شهادت می‌دهد که او در آنجا نماز خوانده است. به همین علت است که ائمه بزرگوار دین ﷺ بر خواندن نماز در مساجد متعدد سفارش کرده‌اند. رسول خدا ﷺ می‌فرماید: «يَا أَبَا ذَرٍّ مَا مِنْ رَجُلٍ يَجْعَلُ جَبْهَتَهُ فِي بَيْعَةٍ مِنْ بَقَاعِ الْأَرْضِ إِلَّا شَهِدَتْ لَهُ بِهَا يَوْمَ الْقِيَامَةِ؛^۳ ای ابو ذر! هر انسانی که پیشانی خود را برای سجده بر قطعه‌ای از زمین

بگذارد، آن زمین در روز قیامت به نفع وی شهادت خواهد داد.» حضرت صادق ﷺ می‌فرمود: «صَلُّوا مِنَ الْمَسَاجِدِ فِي بَقَاعٍ مُخْتَلِفَةٍ فَإِنَّ كُلَّ بَيْعَةٍ تَشْهَدُ

۲. سیماي مسجد، ج ۱، ص ۲۴.

۳. مکارم الأخلاق، حسن بن فضل طبرسی، قم، انتشارات شریف رضی، چهارم، ۱۴۱۲ ق،

پس داخل مسجد شود و نماز را به جماعت به جا آورد.»

۴. ثواب شب‌زنده‌داری

رسول خدا ﷺ می‌فرمود: «مَنْ صَلَّى

الْمَغْرِبَ وَالْعِشَاءَ الْآخِرَةَ وَصَلَاةَ الْغَدَاةِ فِي

الْمَسْجِدِ فِي جَمَاعَةٍ فَكَأَنَّمَا أَحْيَا اللَّيْلَ كُلَّهُ؛^۳

کسی که نماز مغرب و عشاء و نماز صبح را در مسجد و به جماعت بخواند، مثل این است که تمام شب بیدار [و به عبادت مشغول] بوده است.»

۵. پرچمدارای روز قیامت

خاتم انبیاء ﷺ فرمود: «يَا أَبَا ذَرٍّ طُوبَى

لِأَصْحَابِ الْأَلْوِيَةِ يَوْمَ الْقِيَامَةِ يَحْمِلُونَهَا

فَيَسْبِقُونَ النَّاسَ إِلَى الْجَنَّةِ أَلَا وَهُمْ

السَّابِقُونَ إِلَى الْمَسَاجِدِ بِالْأَسْعَارِ وَغَيْرِهَا؛^۴

ای ابو ذر! خوشا به حال پرچمداران روز قیامت که پرچمها را به دوش می‌گیرند و پیش از دیگران به بهشت وارد می‌شوند. آنان، همان کسانی

لِلْمُصَلِّي عَلَيْهِ يَوْمَ الْقِيَامَةِ؛^۱ در جاهای مختلف و متعدد از مساجد، نماز به جای آورید؛ چون هر گوشه‌ای از زمین در روز قیامت برای نمازگزارش شهادت می‌دهد.»

۳. شفاعت در محشر

رسول اکرم ﷺ در بیان شأن و

مقام مداومت‌کنندگان بر حضور در

مسجد می‌فرماید: «إِنَّ اللَّهَ وَعَدَ أَنْ

يُدْخِلَ الْجَنَّةَ ثَلَاثَةَ نَفَرٍ بِغَيْرِ حِسَابٍ وَيُشَفِّعَ

كُلَّ وَاحِدٍ مِنْهُمْ فِي ثَمَانِينَ أَلْفًا الْمُؤَدِّنَ وَ

الْإِمَامَ وَرَجُلٌ يَتَرَضَّأُ ثُمَّ يَدْخُلُ الْمَسْجِدَ

فَيُصَلِّي فِي الْجَمَاعَةِ؛^۲ همانا خداوند به

سه گروه وعده داد بدون حساب آنها

را وارد بهشت کند و هر یک از این

سه گروه (روز قیامت) می‌توانند

هشتاد هزار نفر را شفاعت کنند. [آنها

عبارت‌اند از] ۱. مؤذن؛ ۲. امام

جماعت؛ ۳. کسی که وضو بگیرد،

۱. وسائل الشیعه، ج ۵، ص ۱۸۸.

۲. مستدرک الوسائل، ج ۶، ص ۴۴۹.

۳. وسائل الشیعه، ج ۸، ص ۲۹۵.

۴. مستدرک الوسائل، ج ۳، ص ۴۳۳.

۸. نورانیت فوق العاده در قیامت
 پیامبر خدا ﷺ فرموده است: «إِنَّ اللَّهَ
 لَيُضِيءُ لِلَّذِينَ يَتَخَلَّلُونَ إِلَى الْمَسَاجِدِ فِي
 الظُّلْمِ بِنُورٍ سَطَّاعٍ يَوْمَ الْقِيَامَةِ؛^۳ به درستی
 که خداوند، کسانی را که در تاریکی
 شب به سوی مساجد قدم برمی دارند،
 در روز قیامت با نوری درخشان
 نورانی می کند.»

۹. سایه عرش خدا
 امام سجاد عليه السلام می فرماید که
 حضرت موسی عليه السلام از خداوند پرسید:
 «بار خدایا! چه کسانی اهل تو هستند
 که در روز قیامت - که سایبانی جز
 سایبان تو نیست - در سایه عرش تو
 قرار می گیرند؟» خداوند متعال فرمود:
 «کسانی که دلشان پاک باشد، آنها که
 فقیر و ضعیف هستند [و به آنها توجه
 نمی شود]، کسانی که هنگام یاد
 پروردگارشان من را به عظمت ذکر
 می کنند، آنان که به طاعت من بسنده
 می کنند؛ همان گونه که کودک به شیر
 مادر بسنده می کند، کسانی که به

هستند که در سحرگاهان و دیگر
 اوقات در رفتن به مساجد بر دیگران
 پیشی می گیرند.»

۶. برائت از آتش
 رسول خدا ﷺ فرمود: «مَنْ صَلَّى
 أَرْبَعِينَ يَوْمًا فِي الْجَمَاعَةِ يُذْرِكُ التَّكْبِيرَةَ
 الْأُولَى كُتِبَ لَهُ بَرَاءَةٌ تَنْ بَرَاءَةً مِنَ النَّارِ وَ
 بَرَاءَةٌ مِنَ النَّفَاقِ؛^۱ کسی که چهل روز
 در جماعت شرکت و تکبیره الاحرام
 اول را درک کند، دو برائت برای او
 نوشته می شود: برائت از آتش و
 برائت از نفاق.»

۷. شناور شدن در رحمت الهی
 پیامبر اکرم صلی الله علیه و آله درباره
 حرکت کنندگان به سوی مساجد
 می فرماید: «الْمَشْأُؤُونَ إِلَى الْمَسَاجِدِ فِي
 الظُّلْمِ أَوْلِيكَ الْخَوَاضُونَ فِي رَحْمَةِ اللَّهِ؛^۲
 حرکت کنندگان به سوی مساجد در
 تاریکی، کسانی هستند که در رحمت
 الهی غوطه ورنند.»

۱. همان، ج ۶، ص ۴۲۷.

۲. کنز العمال، ج ۷، ص ۵۵۷، ح ۲۰۲۳۶.

۳. همان، ح ۲۰۲۳۷.

اینکه امام علیه السلام به مسجد نمی آیند، در مسجد حضور نداشته است و از منزل یکی از همسایگان، سجاده ای برای آقا می آورند.^۲

ائمه اطهار علیهم السلام در روایات بسیاری، افراد گریزان از این مکان مقدس را به شدت طرد کرده و از معاشرت با آنان نهی فرموده اند که به چند نمونه از آن اشاره می شود:

۱. تحریم اجتماعی

در تاریخ است که امیرمؤمنان علیه السلام افراد گریزان از مسجد را تحریم اجتماعی و از معاشرت با آنان خودداری کردند. امام صادق علیه السلام در این زمینه می فرماید: «أَنَّ أَمِيرَ الْمُؤْمِنِينَ علیه السلام بَلَّغَهُ أَنَّ قَوْمًا لَا يَخْضُرُونَ الصَّلَاةَ فِي الْمَسْجِدِ فَخَطَبَ فَقَالَ إِنَّ قَوْمًا لَا يَخْضُرُونَ الصَّلَاةَ مَعَنَا فِي مَسَاجِدِنَا فَلَا يُؤَاكِلُونَا وَلَا يُشَارِبُونَا وَلَا يُشَارِبُونَنَا وَلَا يَأْكُلُونَنَا وَلَا يَأْخُذُوا مِنَّا مِنْ شَيْءٍ أَوْ

۲. سرگذشتهای ویژه از زندگی امام خمینی، انتشارات پیام آزادی، اول، ۱۳۶۷ ش، ج ۱، ص ۶۵.

مسجدها می روند و در آنجا پناه می گیرند؛ همان گونه که عقابها به آشیانه های خود پناه می برند، آنها که برای مُحَرَّمات من به خشم می آیند، در آن هنگام که حلال شمرده می شود؛ مانند پلنگ که خشمگین می شود.»^۱

عاقبت حضور نیافتن در مسجد

اهمیت حضور در مسجد تا اندازه ای است که رهبر کبیر انقلاب علیه السلام در روز شهادت حاج آقا مصطفی، پس از دفن پیکر مطهر آن مرحوم و متفرق شدن مردم، وضو گرفته، هنگام ظهر به مسجد می روند. این برنامه امام علیه السلام چنان برای مردم عجیب است که حتی خادم مسجد، به اطمینان

۱. «قَالَ مُوسَى بْنُ عِزْرَانَ علیه السلام يَا رَبِّ مَنْ أَهْلَكَ الَّذِينَ تَطْلُبُهُمْ فِي ظِلِّ عَرَشِكَ يَوْمَ لَا ظِلَّ إِلَّا ظِلُّكَ قَالَ قَارُوخِي اللَّهُ إِلَيْهِ الطَّاهِرَةُ قُلُوبُهُمْ وَالتَّوْبَةُ أَيْدِيهِمُ الَّذِينَ يَذْكُرُونَ جَلَالِي إِذَا ذَكَرُوا رَبَّهُمْ الَّذِينَ يَكْتُمُونَ بِطَاعَتِي كَمَا يَكْتُمِي الصَّبِيُّ الصَّغِيرُ بِاللَّيْنِ الَّذِينَ يَأْوُونَ إِلَيَّ مَسَاجِدِي كَمَا تَأْوِي السُّورُ إِلَى أَوْكَارِهَا وَالَّذِينَ يَخْضُرُونَ لِيَعَارِبِي إِذَا اسْتَجَلَّتْ مِثْلَ النَّجْرِ إِذَا حَرِدَ» مستدرک الوسائل، ج ۳، ص ۳۶۱.

ازدواج با آنان خودداری کردند تا اینکه آنان در نماز جماعت حاضر شدند.

مشابه چنین خطاری (آتش زدن خانه کسانی که به مسجد نمی آیند) در زمان حضرت رسول ﷺ اتفاق افتاد.^۲ در تاریخ آمده است که پس از این فرمان، یک نفر نابینا به حضور پیامبر اکرم ﷺ رسید و عرض کرد: «من نابینا هستم. صدای اذان را می شنوم؛ ولی کسی نیست که دستم را بگیرد و مرا به جماعت برساند.» پیامبر ﷺ فرمود: «از منزل خود تا مسجد، طنابی ببند و هنگام نماز جماعت آن طناب را بگیر و با

۲. البته هیچ گاه پیامبر ﷺ و یا امیرالمؤمنین ﷺ خانه هیچ مسلمانی را به سبب حضور نیافتن در نماز جماعت و مسجد آتش نزده اند؛ اما این بیانات اولاً؛ نشانگر اهمیت نماز جماعت و حضور در مسجد است و ثانیاً؛ تهدیدی برای هدایت مسلمانان و جلب آنان به مسجد بوده است. دلیل بر آتش زدن، ضمن نبودن شاهد تاریخی بر وقوع چنین مسئله‌ای، کلمه لاوشک (نزدیک است) در روایت است.

يَحْضُرُوا مِنَّا صَلَاتَنَا جَمَاعَةً وَإِنِّي لَأَوْشِكُ أَنْ أَمُرَ لَهُمْ بِنَارٍ تُشَعَلُ فِي دُورِهِمْ فَأُحْرِقَهَا عَلَيْهِمْ أَوْ يَنْتَهُونَ قَالَ فَامْتَنَعَ الْمُسْلِمُونَ عَنِ مُؤَاكَلَتِهِمْ وَمُشَارَكَتِهِمْ وَمُنَاكَحَتِهِمْ حَتَّى حَضَرُوا الْجَمَاعَةَ مَعَ الْمُسْلِمِينَ؛^۱ به امیر مؤمنان عليه السلام خبر رسید که گروهی برای نماز در مسجد حاضر نمی شوند. آن حضرت برای مردم سخنرانی کرد و در ضمن آن فرمود: گروهی برای نماز خواندن با ما در مساجدمان حاضر نمی شوند. اینان حق ندارند با ما بخورند و بیاشامند و مشورت کنند و با ما ازدواج کنند و نیز حق ندارند از بیت‌المال مسلمین چیزی بگیرند؛ مگر اینکه با ما در نماز جماعت حاضر شوند. نزدیک است [اگر آنها از کار خود دست برندارند] فرمان دهم خانه‌های آنان را با آتش بسوزانم یا اینکه دست بردارند.

آن گاه امام صادق عليه السلام فرمود: «مسلمانان از خوردن و آشامیدن و

راهنمایی آن، خود را به مسجد برسان و در نماز جماعت شرکت کن.^۱ فقها نیز بر این مسئله تأکید کرده‌اند که مستحب است انسان با فردی که در مسجد حاضر نمی‌شود غذا نخورد، در کارها با او مشورت نکند، همسایه او نشود، از او زن بگیرد و به او زن ندهد.^۲

۲. خدشه‌دار شدن ایمان

این مسئله، طبیعی است که مسلمانان در یک جامعه اسلامی، کسانی را که در مساجد و صفوف نماز جماعت حاضر می‌شوند، افرادی دین‌باور و مسلمان تلقی کنند و به ایمان و اسلام آنان گواهی دهند. این در حالی است که دربارهٔ آنان که از مساجد رویگردان و گریزان هستند، نه تنها افکار عمومی، نیکبهایشان را انکار می‌کنند؛ بلکه در مواردی، ممکن است حتی در مسلمانی آنان نیز خدشه وارد کنند؛ چون این‌گونه

افراد، به مظهر و تبلور اسلام و مسلمانی، اهمیت نداده‌اند. امام صادق علیه السلام در بیان تشریح نماز جماعت می‌فرماید: «... وَ لَوْ لَأَ ذَلِكَا لَمْ يُمَكِّنْ أَحَدًا أَنْ يَشْهَدَ عَلَيَّ أَحَدٍ بِالصَّلَاةِ لِأَنَّ مَنْ لَمْ يُصَلِّ فِي جَمَاعَةٍ فَلَا صَلَاةَ لَهُ بَيْنَ الْمُسْلِمِينَ لِأَنَّ رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ فَلَا صَلَاةَ لِمَنْ لَمْ يُصَلِّ فِي الْمَسْجِدِ مَعَ الْمُسْلِمِينَ إِلَّا مِنْ عِلَّةٍ»^۳ اگر جماعت و اجتماع در نماز نبود، کسی نمی‌توانست به صلاح [و خوبی] دیگری شهادت دهد، چون هر کس که با جماعت نماز را به جای نمی‌آورد، مسلمانان، او را بی‌نماز به حساب می‌آورند؛ زیرا پیامبر صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فرموده است: کسی که بدون عذر و علت با مسلمانان در مسجد نماز نمی‌گذارد، نماز او نماز نیست.»

جابر بن عبدالله انصاری می‌گوید که رسول خدا صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فرموده است: «در روز قیامت، سه چیز به خداوند شکایت می‌کند: یکی از آنها مسجد

۱. داستانها و حکایتهای مسجد، ص ۳۴.

۲. توضیح المسائل امام خمینی رحمته الله علیه، مسئله ۸۹۷.

۳. علل الشرائع، ج ۲، ص ۳۲۵.

الف. بر حضور همه افراد در مسجد، تأکید شده است؛ اما اولیای دین بر حضور همسایگان مسجد سفارش خاصی کرده‌اند. در برخی روایات اسلامی، همسایگان این مکان ارزشمند، شامل چهل خانه از هر طرف و در برخی روایات، شامل کسانی است که صدای اذان مسجد را می‌شنوند. امام علی علیه السلام در مقام تأکید بر این امر می‌فرماید: «لَيْسَ لِجَارِ الْمَسْجِدِ صَلَاةٌ إِذَا لَمْ يَشْهَدْ الْمَكْتُوبَةَ فِي الْمَسْجِدِ إِذَا كَانَ قَارِعًا صَحِيحًا؛^۱ همسایه مسجد اگر مانعی برایش نباشد و سالم باشد و با این حال برای نماز واجب در مسجد حاضر نشود، نمازش مقبول درگاه الهی نخواهد بود.»^۱

است که عرضه می‌دارد: «يَا رَبِّ عَطَّلُونِي وَضَيَّئُونِي؛^۱ پروردگارا! مرا تعطیل و ضایع کردند.»

۳. غفلت

یکی از مصادیق غفلت، ترک مسجد، بدون عذر است. تفسیر «المعین للواعظین و المتعظین» ذیل آیه «وَلَا تَكُنْ مِنَ الْغَافِلِينَ»^۲ «و از غافلان مباش» یکی از موارد غفلت را ترک حضور در این مکان الهی ذکر کرده و به سخنی شریف استدلال کرده است که حضرت امام حسن علیه السلام ضمن روایتی فرمود: «الْغَفْلَةُ تَرْكُكَ الْمَسْجِدِ»^۳ غفلت این است که تو مسجد را ترک کنی.»

در پایان، توجه به چند نکته درباره مسجد، لازم به نظر می‌رسد:

۴. بحارالانوار، ج ۸۰، ص ۳۵۴.

۱. امام خمینی علیه السلام می‌فرماید: مکروه است حضور نیافتن در جماعت، بدون عذر؛ مثل باران، به ویژه برای همسایه مسجد به سبب خیر «لَا صَلَاةَ لِجَارِ الْمَسْجِدِ إِلَّا فِي الْمَسْجِدِ»: تحریرالوسیله، سید ←

۱. وسائل الشیعه، ج ۵، ص ۲۰۲.

۲. اعراف/۲۰۵.

۳. التفسیر المبین للواعظین و المتعظین، محمد هودی بغدادی، قم، انتشارات ذوی القربی، ص ۳۳۰ و بحار الانوار، ج ۷۵، ص ۱۱۵.

شیرخوار) باشد، خود را به این دو نماز [به جماعت] می‌رسانند.^۱
 ج. ائمه اطهار علیهم‌السلام درباره صفوف نماز جماعت مسجد، بر چند نکته تأکید کرده‌اند:

۱- اهمیت نماز در صف اول

رسول خدا صلی‌الله‌علیه‌وآله‌وسلم می‌فرماید: «فَضَّلُ الصَّفَّ الْأَوَّلَ عَلَى الثَّانِي كَفَضْلِي عَلَى أُمَّتِي»^۲ برتری صف اول بر صف دوم، همانند برتری من بر امتم است.

همچنین در روایتی آمده است: «أَنَّ النَّبِيَّ صلی‌الله‌علیه‌وآله‌وسلم حَثَّ النَّاسَ عَلَى الصَّفِّ الْأَوَّلِ فِي الصَّلَاةِ وَقَالَ خَيْرُ صُفُوفِ الرَّجَالِ أَوْلَاهَا وَشَرُّهَا آخِرُهَا»^۱ پیامبر اکرم صلی‌الله‌علیه‌وآله‌وسلم مردم را به صف اول نماز ترغیب می‌کرد و می‌فرمود: «بهترین قسمت صفوف

ب. بیش‌ترین سفارش از میان نمازهای روزانه درباره خواندن نماز صبح در مسجد است. اهمیت این مطلب در روایت ذیل به خوبی مشاهده می‌شود:

روزی پیامبر صلی‌الله‌علیه‌وآله‌وسلم (طبق معمول) برای ادای نماز صبح با جماعت، وارد مسجد شدند. پس از نماز به پشت سر نگاه کردند و دیدند عده‌ای از مسلمانان برای نماز نیامده‌اند. آن حضرت نام آنها را به زبان آورد و فرمود: «آیا این افراد در نماز شرکت داشتند؟» حاضران عرض کردند: «نه» پیامبر صلی‌الله‌علیه‌وآله‌وسلم فرمود: «آگاه باشید که بر افراد منافق، نمازی سخت‌تر از این نماز و نه از عشا نیست. اگر آنها

پاداش بسیار نماز صبح و عشا را [با جماعت] در می‌یافتند، گرچه چهار دست و پا (مانند راه رفتن کودکان

۱. أَمَا إِنَّهُ لَيْسَ مِنْ صَلَاةٍ أَشَدَّ عَلَى الْمُنَافِقِينَ مِنْ هَذِهِ الصَّلَاةِ وَالْبِشَاءِ وَكُنْ عَلِيمًا أَيْ فَضَّلَ فِيهَا لِأَتْرَفِهَا وَكُنْ حَتْبُؤًا: تهذيب الأحكام، ج ۳، ص ۲۵.

۲. مستدرک الوسائل، ج ۶، ص ۴۶۱.

۱. بحار الأنوار، علامه مجلسی، بیروت، مؤسسة الوفاء، ۱۴۰۴ ق، ج ۸۵، ص ۲۳.

روح‌الله موسوی خمینی، قم، دارالعلم، اول، ج ۱، ص ۱۵۱.

... وَ يَقُولُ الْمَسْجِدُ يَا رَبِّ عَظُمُونِي وَ
ضَيِّعُونِي؛^۳ روز قیامت، سه چیز به
خداوند شکایت می کنند: قرآن،
مسجد و عترت، ... و مسجد می گوید:
خدایا مرا تعطیل و ضایع گردان!

مردان، اولش است و بدترین آنها
آخرش است.»

— صفوف به هم فشرده

امام باقر علیه السلام فرموده است: «يُنْبِئِي
أَنْ يَكُونَ الصُّفُوفُ تَامَّةً مُتَوَاصِلَةً؛^۱
شایسته آن است که صفوف جماعت،
فشرده و پیوسته باشد.»

— شاننه به شاننه بودن نمازگزاران

رسول اکرم صلی الله علیه و آله می فرماید: «سَوُّوا
بَيْنَ صُفُوفِكُمْ وَ حَادُوا بَيْنَ مَنَاقِبِكُمْ لَأَنَّ
يَسْتَحْوِذُ عَلَيْكُمْ الشَّيْطَانُ؛^۲ صفهایتان را
صاف کنید، شاننه هایتان را به هم
بچسبانید تا شیطان بر شما غلبه
نکند.»

د. حضور نیافتن در مسجد و یا
خلوت بودن آن مکان از مصادیق
ضایع کردن مسجد است. رسول
خدا صلی الله علیه و آله می فرمود: «يَجِيءُ يَوْمَ الْقِيَامَةِ
ثَلَاثَةٌ يَشْكُرُونَ الْمُصْحَفَ وَالْمَسْجِدَ وَالْعِترَةَ

۱. الکافی، ج ۳، ص ۳۸۵.

۲. عوالی اللالی، ابن ابی جمهور احسانی، قم،

انتشارات سید الشهداء علیه السلام، ۱۴۰۵ ق، اول، ج ۱،

ص ۳۴.

۳. وسائل الشیعه، ج ۵، ص ۲۰۲.